

Töredékek Iváncsa múltjából

Iváncsa a megyeszékhelytől mintegy 40 kilométerre fekvő község. Több utcás, szalagtelkes település az Adonyi öblözet nyugati peremén. Eróziós magas parttal határolt mezőföldi lösztábla ártérre néző peremén települt 115 méter tengerszint feletti magasságban. A község határa (2517 ha) részben löszsíkságra, részben pedig az Adonyi öblözet magas árterére terjed ki. A löszsíkság alapja pannóniai üledék, amelyre 10—20 méter vastag száraztárszíni lösz települ. Egyenletes asztalsima felszíne teljesen tagolatlan. Csak az Adonyi öblözetre tekintő magaspartot réselik be kisebb aszók és vízmosások. Az öblözet magas árterének kialakulása a Duna feltöltő tevékenységéhez kapcsolódik.

A vidék, a megye legszárazabb területei közé tartozik, így gyakran az aszályos nyári időjárás okoz gondot az itt lakóknak. A község éghajlata meleg, száraz, mérsékelten forró nyarú, csapadékban szűkös. A csapadék mennyisége 500—530 mm.

A Mezőföld keleti részén, a Dunához közel fekvő, magas ártér miatt a község környéke talajvízben gazdag, de vízfolyásokban szegény. A földje, szántói jó termékenységű mezősegi talajok, mészlepedékes csernozjom, réti csernozjom és öntéstalajok: réti talaj, öntés réti talaj, csernozjomosodó réti talaj borítja. Területén kevés — mindössze 16 hektárnyi — mesterséges erdőt találunk, a terület döntő többsége kultúrmezőség.

Nevének eredetére etimológiai szótárában Kiss Lajos a következő magyarázatot adja: „Az elsődleges Iváncs névváltozat puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló Iváncs személynév a magyar Iván személynévnek a származéka. A ma használatos névalakot az magyarázza, hogy a török hódoltság idején betelepülő szerbek a község nevét hozzáigazították a szerb-horvát Ivanca (tulajdonképpen Ivanacé Ivanac falva) helynévhez.”

A községben ill. környékén előkerült néhány régészeti lelet közül a legjelentősebb, a község belterületén, a Szabadság u. 20. számú ház udvarán, előkerült avar lovassír. Bóna István szerint ez a lovas a fejedelmi kísérethez tartozhatott.

A község középkori történetéről keveset tudunk. Neve egy 1270 után kiadott, és 1291. évi átiratban fennmaradt oklevélben bukkan fel Iwanch (ejtsd: Iváncs) alakban.

A XIII. században királynéi birtok, s a királyné adományozza a fejevári prépostnak és fivéreinek.

1332 és 1337 között plébániája van, Márton nevű papja egy garas pápai adót fizetett.

1495-ben Erneszt Zsigmond pécsi püspök tulajdona, aki 11 forint adót fizetett utána.

Ezután hosszú ideig nincs adat a községről. Szórványos adataink csak az 1500-as évek második felétől válnak gyakoribbá.

Ha nem is volt jelentős település a hódoltság előtt, de folytonosan lakták. Erre utal egy XVI. századi forrás, amely külön kiemeli, hogy a hódoltság idején a törökök háborgatásától sokat szenvedett lakói elhagyták a községet, így egy 1562-ben készült összeírás Ivánka néven — lakatlan pusztának említi. Ugyanezen összeírás szerint jövedelmének illetéke 350 akcse, vagy 700 magyar dénár volt. Ez a következőkből tevődött össze: búza 10 kila, egyenként 12 akcse = 120 akcse kevert 5 kila, egyenként 6 akcse = 30 akcse rét tizedének ára = 200 akcse, összesen: 350 akcse.

A következő évszázadban, 1616-ban a győri káptalan oklevelében egy tanúvallomás a fehérvári prépostság javainál említi, mikor felsorolja a prépostság által egykor birtokolt falvakat.

Egy évvel később ismét egy perben tűnik fel a helységnév Baracska, Nyék, Nadap, Varsány és Szentpéter községek nevével együtt. Az 1617. június 24-én kelt iratban Komárom vármegye alispánja előtt amiatt tiltakozik Pálffy Márton — Podari Benedek képviselője által —, hogy több nemes birtokaira állatokat hajtott, a vetéseket, réteket, legelőket, szántóföldeket elfoglalták.

Időközben a rác faluvá vált Iváncsának több török földesura is volt, ám ezek nem sok gondot fordítottak sem a falura, sem az időközben odatelepült jobbágyokra. Erről panaszkodott levelében 1665-ben Hasszán Ispaha Budán lakó török birtokos, aki levélben azt közölte barátjával, Dienes Dániellel, Iváncsa magyar földesurával, hogy a „Hatalmas Vezér”-től két-három hónapja megkapta Iváncsa pusztát. Mivel a falu eddigi török földesurai nem törődtek a falu határaival, így az idők folyamán a birtok határait megcsonkították, „minden oldalról csipdesték”. A határcsonkítás miatt Iváncsa eddigi tíz jobbágyából már hét elhagyta a falut, csak három maradt a helyén. Levelében arról panaszkodik, hogy Iváncsának eddig „jó Török Földesura” nem volt,

az eddigiek csak a minél nagyobb haszonnal törődtek. Kéri Dienes Dánieltől a pusztát „levelét”, hogy a falu határait rendezhesse. A falu határainak leírásáért egy pár csizmát, feleségének, Kata asszonynak egy szép keszkenőt ígért a török.

A falu akkori határait a következőképpen írták le: „Besnyő felől a Duna-parton egy nagy keő a határa, ismét a két falu Besnyő és Iváncsa között egy nagy magas hányás. Szabót ja (ma: Pusztaszabolcs) felől vagyon egy nagy keő, három lik van rajta, a három lik három falu határja, Besnyő, Szabót ja és Iváncsa. Határa Adony felül a Duna-parton egy nagy halom, ismét egy szőlő hegyecske, régi Cikola felől egy hányás. Az Adonyi Subások szintén a falu mellé vitték a határt, s a miatt hét jobbágyunk elment, három maradt benne. S ez szerént, amint itt láttya kegyelmed a Határ neveket, megírhattya Kegyelmed, s én itt gondját viselem, az Urakat s a Kadiát ki viszem s vélek megtsináltatom az Határját.”

A török azt is megígérte, ha a falu, — így a birtoka — határát sikerül rendezni, a falut emberekkel be fogja népesíteni, és azokat is visszahozza, akik korábban elhagyták Iváncsát.

Arra kérte Dienest, hogy a határra vonatkozó iratot kizárólag egy Tader nevű rácnak adja át, aki azt Hasszán részére átveszi.

A török birtokos további tevékenységéről ismét nincs adatunk. A következő, birtokosokra utaló forrás a következő évben kelt. Ez I. Lipót Bécsben 1666. február 18-án kiadott nova donatioja Dienes Dániel, Dienes János, Sándor István, Sándor György, Megyeri aliter Ivány Péter, Pálffy Katalin és Sándor Katalin részére, melyben a király nevezetteket Baracska, Bágyon, Iváncsa, Fokvarsa, Szent László, Szent Miklós, Szent Iván, Berény, Nadap és Csalapuszták birtokaiban egészen, valamint Acsa, Felsőtabajd, Jégháza, Széplak, Kuldó és Kajászószentpéter részirtokában megerősítette.

Egy Győrben, 1677. június 17-én kelt irat szerint Iváncsát 100 német tallérért, Széplak pusztát pedig 40 ezüst tallérért Szapáry Péter zálogba vette Dienes Dánieltől és feleségétől, Pálffy Katalintól. A tulajdonosok a zálogösszeget Kenyeres Gergely Komárom megyei szolgabíró előtt letették, Szapáry Iváncsát és Széplakot a tulajdonosok rendelkezésére bocsátotta, de öt iváncsai rác jobbágyot engedetlenségük miatt fogságban visszatartott addig, amíg kötelezettségeiket nem teljesítették.

Tizenegy évvel később, 1688. augusztus 11-én kelt Komárom vármegye alispánjának levele, amely adásvételt tanúsít; a Dienes család tagjai 3073 forintért eladták birtokrészeiket és pusztáikat Sándor Istvánnak. A török hódoltság végén a település teljesen elnéptelenedik. Amikor Radics János budai kamarai provizor összeírta a budai és paksi kerület lakott és elhagyott falvait, 1689. december 20-án kelt jelentésében Iváncsát lakatlannak említette. A falu földesuraiként Miskey győri és ölbei György tatai lakosokat tüntette fel. Emellett megjegyezte, hogy a falu húsz házát rác parasztok lakják, akik a budai török földesúrnak minden ház után évenként két részletben egy forintot, a kisházások 50 dénárt, minden juh és bárány után egy dénárt fizettek. Ezen felül kötelesek voltak Szent György napkor egy pár bárányt és minden termény után tizedet beszolgáltatni. A környéken sok szántóföld, rét és legelő volt, de nem volt sem erdő, sem szőlő.

1695-ben Eszterházy Pál nádor azt bizonyítja, hogy Iváncsifok Fejér megyéhez tartozik.

Adatokat továbbra is elsősorban a birtokok tulajdonjogával kapcsolatos forrásokból nyerünk.

1696. október 13-án Szentkereszty István Komárom megye szolgabírája és Hajnal Márton esküdt által végzett tanúkihallgatás alapján felvett jegyzőkönyv szerint Török András és Mátéffy Mihály nemesek előadták, hogy a baracskai, iváncsai, s az ehhez tartozó birtokokat Sándor Lőrinc a maga költségével szerezte, ahogy a jegyzőkönyv fogalmaz: „Pálffy famíliát illető jószág lett volna, de mint hogy ki nem keresték, és Sándor Lőrinc elvévén Pálffy Katát, úgy kereste ki maga költségével és fáradságával Sándor Lőrinc, s mind éltig bírta maga s az után maradéki.” Dienes Dániel és Sándor István a jószágokra új donációt szerzett.

Négy év múlva, 1700. november 6-án kelt I. Lipót mandátuma, mellyel Szapáry Péter perbe hívta Sándor Istvánt, mondván, hogy az osztályos atyafiakra nézve séreelmesen szerezte meg a birtokot.

1701-ben gróf Heister generális birtokbaiktatása alkalmával a megidézett adonyi, szabolcsi szomszédok közül Savoyai Jenő herceg képviselői tiltakoztak Eörsziget lakott falu birtokbaiktatása ellen. A következő évben, 1702-ben Szűcs Péter, Szűcs Pál, Gellért János és Gellért István adonyi lakosok — jogaik biztosítása végett — keresetet nyújtottak be Fejér vármegyénél Iváncsa birtok ügyében, jelezve, hogy

annak teljes birtoklási joga kizárólag őket illeti meg. Sándor István régebben 2300 forintért elzálogosította birtokait Szűcs Péter és Pálnál, valamint Gellért János és Istvánnál. Az 1702. május 6-án kelt határozatában az ítélőmester Szentmiklóst és Szentistvánt a Dobozi családnak juttatta. Ezért e két birtokra eső summa Sándor István intézkedése szerint átszállt Baracska felére és Iváncsára, valamint Sándor más Fejér megyében fekvő birtokaira is. Sándor István biztosította az elővételi-, a zálog- és az árendálás jogát is a zálogjogosultak részére, minden birtokára nézve.

Az újdonsült földesurakkal november 23-án kelt levelében közölte a vármegye, hogy a töröktől visszafoglalt területek után megállapított 15 000 forint összegből esedékessé vált három tulajdonukban lévő birtok után fizetendő összeg. Ennek teljesítése december 26-án megtörtént: Iváncsa 47 Ft, Baracska 87 Ft, Jégháza 20 Ft, összesen 154 Ft.

Az egyre rosszabb anyagi helyzetben levő Sándor család két tagja: István és Judit 2800 forintért eladták Baracskapuszta felét és Iváncsapusztát a Szűcs és Gellért családok részére. Baracska másik fele eddig Szapáry Péternél volt — 100 tallért — zálogba, amit a vevők ezennel kifizettek, így Iváncsa mellett Baracska is tulajdonukba ment át. A Sándor család tagjai többi Fejér megyei birtokaira is elővételi jogot biztosítottak a vevőknek. A jogügyletet a győri káptalan előtt kötötték meg. A vevők leszármazottait 1725-ben III. Károly megerősítette birtokaikban.

Pálffy Miklós nádor 1722. április 26-án, Bécsben kelt levelében jóváhagyta és megerősítette a Sándor-örökösök és a Szűcs—Gellért család között létrejött ügyletet, miszerint a győri káptalan előtt 1703. január 4-én Sándor István és Judit eladták tartozékokkal együtt birtokaikat 3100 forintért.

Az összeget a következőképp részletezi az írásba foglalt jogügylet: 1. néhai id. Sándor István a praediumokra már korábban felvett 1200 forintot Szűcs Pétertől és Páltól, néhai Gellért Istvántól, visszaváltható zálogszerződés keretében. 1200. 2. id. Sándor István halála után gyermekei még az alábbi összegeket vették fel: — egy alkalommal 1100 — jelen szerződés megkötésekor 500 — ius Armorum fizetésére korábban 150 — ius Armorum fizetésére, Baracska feléért, mely Szapáry Péternél volt elzálogosítva 150.

Miután ez összesen 3100 forint volt, a felek kijelentették, hogy Baracska, Iváncsa és Jégháza birtokokra vonatkozóan átadott hivatalos iratokat a Sándor család örökösei

egyéb birtokaikkal kapcsolatos perek esetében — kellő biztosíték mellett — kölcsönözhetik a vevőktől, továbbá, hogy minden esetleges későbbi per, mely e három birtok visszaszerzésére irányulna, a jelen egyezség értelmében eleve hamis.

Hogy tovább folyhatott a pereskedés, azt a győri káptalan által 1735. december 9-én kiállított oklevél bizonyítja. A Sándor család örökösei, a Töltéssy és Kajdatsy családok megegyeztek a Szűcs és a Gellért családok leszármazottaival, hogy az őseik által a Királyi Tábla előtt kezdett pert beszüntetik, a Sándor család örökösei visszavonják a Szűcs és Gellért családok birtokba való bevezetése elleni 1722-es tiltakozásukat, valamint a Szűcs és Gellért örökösök 600 forintot fizettek a Sándor örökösöknek, ezenkívül semmisnek tekintették 1684 és 1696-ban történt eladást.

A XVIII. század második felében Iváncsán gyér lakosság volt. Itt a baracskai közbirtokosság művelte a földeket. Egy 1769-es forrás szerint a gyónásképes (7 éven felüli) katolikusok száma mindössze 5 fő, az 1774—75-ös katonai évre felvett dicalis összeírás pedig mindössze 2 főt említ a praedium lakosául.

Az 1784 és 1787 között végrehajtott József-kori népességösszeírás Iváncsa pusztára a következő adatokat tartalmazza: házak száma: 14, családok száma: 17, jogi népesség: 71 fő, távollevő: 1 fő, idegenek: 4 fő, tényleges népesség: 74 fő, férfiak száma: 39, a férfiak közül házas: 16, nőtlen: 23, nők száma: 32, a férfiak közül zsellér: 19, egyéb: 1, gyerekek száma 1—12 évesek: 16, 13—17 évesek: 3.

Az 1786—87. évben felvett Pfarr-Topographie szerint Iváncsa praedium Adony filiája, a birtokon nincs templom, 91 lélek lakja, s a pusztán 2 vendégfogadó található.

A század végén nemes Patay Sámuel körözött rabló után érdeklődött Pest vármegye. Patay az öt üldöző pandúrok közül egyet leszúrt, egy másiknak pedig elvette a lovát. Patay hasonló cselekményt 1798. szeptember 1-jén Iváncsán követett el — olvasható a vármegye jegyzőkönyvében.

A XIX. század elején Lipszky alezredes katonai szempontból felderítette a környező területeket. Az Ercsi és (Duna) Földvár közötti Dunaszakasról a következőket jelentette Alvinczy tábornoknak:

„Felsőiváncsa. Erős 1/2 órára fekszik Adony fölött. A magas parttal határolt lapályból kiemelkedő terepet 800—1000 ölnyire elönti a Duna. A meredek partról egyetlen út vezet az adonyi átkelőhöz.

A Duna és a magas part közötti mélyen fekvő terület eső esetén igen sáros. Két nagy patak van, az esőzések következtében a mélyben összegyűlt vízből képződik, amely több, kevesebb vizet szállít állandó jelleggel, és a Duna magas vízállásakor mindkettő kiont. A patakok Martonvásárról és Válról erednek. Több-kisebb ér és sok mocsaras rész van mély terepen, majdnem párhuzamosan a Dunával, melyeknek száma Felsőiváncsától Adonyig növekszik.

Ha Iváncsánál akarnának hidat verni, akkor erős esőzések idején és a Duna áradásakor, amelyekre szeptember hónapban rendszerint sor kerül, nem lehet biztosítani a Duna megközelítését, különösen nehéz ágyúkkal nem.

A Duna jobb partja is részben egyenes, részben domború, következésképpen igen alkalmatlan egy híd felállításához.

Csepelsziget Iváncsával szemközti terepe igen mocsaras és erdős, így sem hídverés, sem hídfőépítés céljára nem alkalmas."

1829-ig több kocsmá és mészárszék volt a helységben, de a baracskai közbirtokosság fellépésére mindössze egy mészárszék és két kocsmá maradt meg, amelyet — a kor szokásának megfelelően — a közbirtokosság bérebe adott. Ez a két csárda közül az egyik, a „Lószorító csárda" nevet viselte, „ezt onnét nevezik, hogy még mikor a gulya, ménes járta a határt, rossz idővel, ha villámlott és mennydörgött, a szilaj ménest ezen két magas hegygel korlátolt völgybe hajtották a csikósok, honnét ki nem szabadulhattak, csak a két végén kellett a bojtárnak őrt állni, s maguk a számadó csikósok pedig bent a csárdában iddogáltak a még akkor nem zsidó mérte jó bort" — írja Pesthy Frigyes. A másíkról pedig eképpen ír; „Szalma csárda; ezt onnét nevezték el, hogy valamikor faoszlopra állított és sövényes oldalú, supp tetejű építmény volt, hogy a gyakorta kiöntött Duna falát öszve ne dönthesse."

Bár Pesthy összeállítása a múlt század hatvanas éveiben készült, kérdőívére küldött válasz még egy csárdát említ, ami a múlt század elején még állt. Gyűjtésében erről a következőket olvashatjuk: „Kincsem csárda, vagy Misemulasztó csárda az első nevét onnét vette, hogy ott régente a csárdás kéjhölgyeket is tartott, utóbbi nevét pedig onnét nyerte, hogy a messzebb szomszéd-pusztákról az adonyi templomba arra járó szolganép itt a széplányok körében s a jó bor mellett miséjét gyakran elmulasztá. De ennek már csak a gödre látható, hol valaha állott, mintha el volna temetve egy sírban."

A közerkölcsöket ostorozza a falumonográfus, Nemes Andor lelkész kéziratában, mikor a múlt század elejéről szólva megemlíti, hogy betyárok és lótolvajok „szívesen ellátogattak ide”, mert a terepviszonyok adta menekülési lehetőség és a sok állat miatt szinte soha nem távoztak üres kézzel. Majd így folytatja: „A ne bántsod a másét” törvénye azóta is gyenge lábon áll a községben.”

Nemes Andor a XIX. század elejének Iváncsáját, és az alig több, mint egy évszázaddal későbbi falut, valamint annak környékét így hasonlítja össze kéziratában:

„A legelők nagyméretű kiterjedésére jellemző a korrajzírónak az a mondása: az iváncsai gulyát ha reggel a Dunán megitták, legeltetve délben a Velencei-tónál itatott a gulyás, estére viszont a Dunán. Ültetett fa nem volt az egész vidéken, amely „szomorú rónaság volt” csupán egy-két vadmeggyfa ha akadt; most pompás gyümölcsfák ezrei környezik a lakóházakat, akác és eperfák szegélyezik az utakat, a jól művelt hegyoldalon szőlő és gyümölcsfák díszlenek, az alatta elterülő lapály kitűnő búzát és kukoricát terem, ellenben legelőben hiány van.”

A másfél századdal ezelőtti korlátlan legeltetési lehetőség később sok viszály forrása lett a baracskai közbirtokosságnál, ahova az iváncsai földek is tartoztak. Ezért a múlt század húszas éveiben szabályozták a legeltetést, mindenki birtoka arányában hajthatott csak jószágot a legelőre és nagyvonalon vigyáztak arra is, hogy a közös legelő területe tovább ne csökkenjen.

A környéken lakóknak nemegyszer okozott gondot a még szabályozatlan Duna áradása, mely utakat, hidakat rongált — a múlt században elég gyakran. Az iváncsaiak helyzetét az is nehezítette, hogy — nem lévén önálló község — anyagilag szinte kizárólag a baracskai közbirtokosságtól függtek, s amikor a baracskaiak egy vendégfogadó építése miatt súlyosan eladósodtak, s ez az eladósodás elvitte az Iváncsáról befolyt összegeket is, nem jutott pénz az iváncsai közös épületek javítására, valamint az árvíz által megrongált utak és hidak helyreállítására.

Az áldatlan állapot felszámolására 1833-ban az iváncsai út helyrehozatalára (feltöltésére) szükséges költségek előteremtésére Mentler Károly főszolgabíró felszólította az ercsi uradalom tisztikarát és az iváncsai közbirtokosokat. Az érdekeltek megvizsgálva a helyszínt, megállapították, hogy az ercsi határban az út egyik felén az uraság táblái vannak, az út töltésére szükséges földet az uradalomtól

lehetne kérni. Az iváncsai határban a közbirtokosok úgy nyilatkoztak, hogy „mivel az iváncsai határ az adonyi töltés által a vizek már tetemesen fenntartatván, a vízáradások alkalmával ezen tájak elöntve vannak, ha a földet az út mellől vennék a lapos helyről, a vizek vissza se folynának.” Ezért a töltésre a nyugat felé fekvő hegyeket jelölték ki, ezek azonban nagyon távol voltak az úttól, ami tetemesen megnövelné a költségeket.

Az 1837. évi nagy árvíz is tetemes károkat okozott, elöntve Alsóiváncsa mélyen fekvő, lapos területeit, valamint az ercsi jobbágyok úrbéri földjeit. A vármegye külön bizottságot jelölt ki a károk felmérésére, mely megállapítása szerint a további áradásokat kizárólag a Duna-partján készítendő töltéssel tudják csak elhárítani.

1841-ben az „iváncsai lapon” lévő nagy fahíd siralmas állapotáról maradt fenn feljegyzés. A fahíd keményfából készült lábai és keresztgerendája nagyrészt elkorhadtak már, néhány helyen fenyőfából pótolták a korhadt faszerkezetet. „Új híd építése azonban célszerűbb lenne, ami azonban nagyon drága, vagy az utat más vonalra kellene terelni, ahol kevesebb költséggel lehetne hidat építeni.” — így a feljegyzés.

Sajnos egyik ügyben sem maradt fenn arra adat, hogy született-e egyáltalán konkrét intézkedés a felmerült problémákra.

A feudális kor utolsó évtizedeiben a falu népességszámáról több adat maradt fenn. 1830-ban 609 főt említenek (ebből 341 katolikus, 260 református, 2 evangélikus, hat zsidó). 38 évvel később csak 249 a lélekszám, míg az 1846/1847. katonai évre felvett dikális összeírás 54 lakót említ. Ez valószínűleg csak a családfőkre vonatkozhat, mert az 1850. évi népszámláláskor már 126 házat és 680 lakást írtak össze. (340 férfit és ugyanennyi nőt. 673 magyar, 1 szlovák és 6 cigány szerepel a kimutatásban.)

A XIX. század elején még szinte lakatlan birtoknak a század harmincas éveiben kezdett egyre nagyobb figyelmet szentelni a tulajdonos baracskai közbirtokosság. Ismételt betelepítését is ez időre datálhatjuk. Elsősorban a kisebb birtokosok költöztek ide, a tehetősebb birtokosok pedig cselédséget küldtek Iváncsára.

Ily módon kezdett el benépesülni a puszta a harmincas években. A jobbára református népesség lassan gyülekezetté alakult, és pénzt gyűjtve 1830-ra felépített

egy tanítói lakot, amely iskola is volt, s ezt az iskolát a gyülekezet templomnak is használta.

Az iváncsaiak törekvése találkozott a baracskaiak támogatásával, a krónikás mindenekelőtt Kazay István táblabírónak, a gyülekezet főkurátorának nevét emeli ki, mint aki legtöbbet tett a gyülekezet létrehozásáért.

Az elkészült tanítói lakba — mely tehát minden bizonnyal az iskola is volt, „rendes Tanító Fel-Csútról lehozattatván és 1830. június 6-án számára készült épületbe helyeztetett”. Százvári Károlynak hívták a mestert „aki a gyermekeket tanította, isteni tiszteletet tartott, temetett, és „aki Iváncsa leányegyházzá alakulását megírta a Halottas anyakönyvben”.

Ebből a feljegyzésből tudjuk azt is, hogy a gyülekezet első gondnoka, Szőke Ferenc baracskai földbirtokos volt.

A gyülekezet gyors gyarapodását jelzi Száz vári következő feljegyzése is: „Hogy pedig már többé nem fejrlepedő Kut Gémre való kötésével adattassék fel a könyörögni jövőknek: egy alkalmas Harang megvevése határoztatott, melyet is a már jelen volt Tanító, Ns. Bédy Jánossal együtt Velencei birtokos Tettes Petrás Márton úrtól 127 vft 73 fontba megvettek és Május 23-án 1830-ra legelőször meg is vonattak.”

A tanító feljegyzéséből tudjuk azt is, hogy kezdetben 65 tanulója volt, nemcsak református, hanem katolikus és zsidó gyermekek is jártak az iskolájába.

Az 1841. évi összeírás — mely ismereteink szerint az eddigi legteljesebb — a következőket említi az iváncsai iskoláról:

Az 5—12 éves gyerekek száma 45, 30 fiú és 15 lány, kik közül télen 14 fiú és 12 lány járt iskolába, nyáron pedig egy sem.

Az iskola épülete megfelelő állapotban volt. „A fűtést a tanítványok, a padokat a gyülekezet szerzi, mivel ide jár imádkozni.” Az összeírás megjegyzi, hogy a tanító felsőbb tudományokat is végzett és segédtanító nélkül végzi munkáját.

„Fizetése leginkább a közbirtokos uraktól van, nevezetesen 50 frt, 18 hold föld, 3 hold rét a tagosztály után”, a lakosok adnak 20 pozsonyi mérő búzát, minden tanítvány egy véka zabot, 30 krajcárt és egy csirkét.

A kezdetben Baracska filiájaként említett Iváncsa 1848-ban alakult református anyaegyházzá, s ez az év a tulajdonképpeni közigazgatási értelemben vett önálló község megalakulásának is az éve.

1842-ben hajtották végre a tagosítást Iváncsán. A területrendezésekkel ismét nőtt a helység lakóinak száma, jelentős volt az ideköltözöttek száma.

Az egyház a tagosítás során 54 hold földet kapott — amely az anyaegyházzá válás alapja lett. Az önállósulását 1848. április 27-én mondta ki a Vértesaljai egyházmegye gyűlése, mely egyúttal az akkori baracskai segédpapot, Göböl Györgyöt nevezte ki Iváncsa első református lelkészéül. A gyülekezet főgondnoka, Boross Pál, aligondnok, ifj. Bedy János lett.

Ugyanez a gyűlés hét helységet ill. pusztát csatolt egyházigazgatásilag Iváncsához, mint anyaegyházhoz: Göböljárás, Kis Besnyő, Adony, Daja, Alsó Czikola, Felső Czikola, Szabolcs, Alsó Besnyő.

Az iváncsai lelkész javadalma: 8 hold belső szántó, 36 hold külső szántó és 9 hold rét, valamint 40 ezüst forint és 32 pozsonyi mérő búza, stóla és a tanulóktól befolyt csekély összeg. A lelkésznek az imaház mellett volt egy háromszobás háza.

Az első segédtanítót 1848-ban említik, aki a sárkeresztúri illetőségű Sente Pál volt. 1848 májusától ugyanaz év novemberéig tanított Iváncsán húsz gyermeket. Sente Pált az abai illetőségű Báthory István pápai diák követte, aki 1848 novemberétől 1850 szeptemberéig volt segédtanító. Báthory működésének két félévében 35, ill. 53 tanuló tanított az első ill. második „vizsgálatokig”.

A forradalom és szabadságharc viharai elkerülték az újonnan alakult községet. Annyit tudunk erről az időről, hogy a faluban két nemzetőrt írtak össze. Az 1848 májusában megalakult megyei bizottmánynak Boross Pál lett a tagja.

1848-ból még egy adatot őriz a megyei bizottmányi jegyzőkönyv: 1848. augusztus 2-i határozatban közlik, hogy az iváncsai nagy híd megjavíttatása befejeződött, 270 forintba és 37 krajcárba került a javíttatás.

A szabadságharc idején, az osztrákok kiűzése után újból összeülő megyei bizottmánynak 1849. május 16-án Iváncsáról Boross Pál és ifj. Bédi János lettek választott tagjai.

A szabadságharc után Fényes Elek: Geográfiai szótára ad egy általános képet Nagy- és Kis Iváncsáról. Még mindig pusztának említi — jól lehet már a szabadságharc előtt községgé alakult — 341 katolikus, 260 református, 2 evangélikus és 6 zsidó vallású lakta ez időben a helységet. Fényes Elek szükségesnek tartotta kiemelni: „sok rét és legelő.” A tulajdonosok között mindenekelőtt a Dienes családot említik, valamint 115 közbirtokost.

Az önkényuralom idején megjelent hivatalos kimutatás szerint a község területe 3537 hold, lakóinak száma 851 fő.

Az iváncsai közbirtokosság azon az áron vált el 1854. december 8-án a baracskaitól, hogy a baracskai közbirtokosság adósságából egy jelentős összeget, 2000 forintot átvállalt. Az a tény, hogy ilyen anyagi hátránnyal történt meg a különválás, arra kényszerítette az iváncsai közbirtokosságot, hogy jól gazdálkodva minél hamarabb elő tudják teremteni ezt a nem csekély összeget. A lószoritói kocsmát bérbe adták Frank Dávid zsidó kocsmárosnak 500 forintért, valamint fakitermeléssel és értékesítéssel, továbbá rétek bérbeadásával és a halászatból származó jövedelemmel hamarosan letörlesztették adósságukat. Elérték, hogy 1855 és 1858 között összbevételük 4865 forint 29 krajcárra emelkedjen, míg a kiadásai — az adóssággal — 4652 forint 50 krajcárra rúgtak, így az gazdálkodásuk első szakaszát 212,39 forintos aktívummal zárták. Időközben arra is jutott pénz, hogy felépítsék az 1844, évi árvíz által lerombolt hidat, majd két kőutat létesítsenek a faluban. A gazdálkodás a továbbiakban is erős oldala maradt az iváncsaiaknak, 1880-ig minden évet aktívummal zártak. Kivétel az 1881. év volt, amikor ismét súlyos árvízkárokat kellett helyrehozni, ez évben 423 forint és 62 krajcár volt év végén az adósságuk. De egy év múlva, 1882-ben már 1000, két év múlva 1883-ban pedig 1858 forint 43 krajcár maradt meg az éves kiadások után.

A lelkészek feljegyzéseiből arra következtethetünk, hogy továbbra is nagy figyelmet fordítottak az iskolákra és a tanítókra. Mint már említettük a reformátusok 1830-ban létesítettek iskolát. Az évek során — bár tartottak segédtanítókat — egyelőre nem különült még el egymástól a lelkészi és a tanítói állás.

A segédtanítók neveit rendre feljegyezték: a már említett Szenté Pál és Báthory István után Szécsény Sándor a tanító 1851-ben. 1852 és 1858 márciusa között Sarró János a tanító. 1853-ból van egy adatunk arra, hogy a falunak 523 fő a református

népessége, és 33 fiú és 23 lány járt iskolába. Ez nem a teljes népességszám, hiszen a református lelkész feljegyzése a más felekezetű népességszámot nem említi.

1855-ben a falu köztisztviselőben álló lelkésze Göböl György állomáshelyet cserélt Gachall Benjámint váli lelkésszel. Gachall iváncsai működésének kezdetén szervezték meg a rendes tanítói állást, elkülönítve ezzel a tanítói és a lelkészi hivatalt. A tanítót ezután — a már korábban említett — egyházi földek egyharmada illette meg. Szükség is volt a hivatalok elkülönítésére, mert időközben a lelkészi hivatal működési területe is megnőtt: még 1853-ban egyházigazgatásilag az iváncsai református anyaegyházhoz csatolták Rácalmás leányegyházát és Dunapentelét, pusztáival együtt.

Az első önálló tanító tehát Kis János volt, akit Mészáros István (1858—59), majd Kállai József (1859) követett. Kállai után Balogh József oktatott az iváncsai református iskolában 1865-ig, Balogh ebben az évben Vörösmarti Mihály dobozi tanítóval cserélt állomáshelyet, Vörösmarti viszont Szőlősi Mihály tinnyei tanítóval cserélt 1877-ben. A későbbiek során még négy tanító, Szüle László, Dobosi Antal, Tóth György és Boross Bálint nevét említik a források.

Az iváncsai reformátusok nagyon büszkék voltak arra, hogy amikor a főszolgabíró parancsára 1859-ben fel kellett volna olvasni a szeptember 1-i, ún. „protestáns pátenst”, ami az állam és a református egyház viszonyát szabályozta, és érzékenyen érintette a protestánsokat, mert minden addigi választott tisztséget — beleértve a falusi tanítók és papok választását is — a kormányhatóságok megerősítésétől tette függővé; a presbitérium a felolvasás ellen foglalt állást, ami nem kis merészség volt az abszolutizmus idején.

A Bach-korszak bukása után újjáalakuló Fejér vármegye bizottmányában 1860. december 17-én a következő iváncsai lakosok lettek a bizottmány tagjai: Boross Pál, Bédy János, Kajdacsy Pál, Kállay János, Kenessey Gusztáv.

1863-ban Koller János adonyi plébános kifogásolta, hogy filiájában, az Iváncsán lakó katolikusoknak nincsen iskolája, így az ott élő 50 katolikus gyermek nem részesülhet megfelelő felekezeti oktatásban. A járási főszolgabíróhoz írott levelében Koller először azt taglalta, hogy a 452 református mellett már 321 katolikus lakója is van Iváncsának, s mindössze két katolikus gyermek járt a református iskolába. Majd levelét így folytatta: a katolikus gyerekek „minden oktatás nélkül nőnek fel, mintha

csak Amerikának őserdeiben lankának, oka pedig azon igazságtalan eljárásban rejlik, amely a katolikus fél irányában gyakoroltatott volt az évek előtt megtörtént tagosztály alkalmával, amidőn az még a református lelkész számára tudomásomra egy telek az iskola számára fél telek adományoztatott volna, a közbirtokosság által, a majdnem ugyanannyi lelket számlált római katolikusok számára egy talpalatnyi föld sem adatott, ahol ezek csak iskolaépületet emelhettek volna, annál kevésbé adományoztatott néhány hold föld, egy tanítónak könnyebb élelmeztetésére."

Levele végén kérte a főszolgabíró segítségét. A főszolgabíró megkereste levélben az iváncsai közbirtokosságot, akik válaszukban közölték, hogy a tagosításkor ők nem voltak a katolikus iskola létesítése, — és a tanítónak járó föld kimérése ellen, de „a római katolikusok oda nyilatkoztak, hogy nekik minthogy kevesen vágnak, se templom, se iskolahely nem kell."

Ám Farkas Imre megyéspüspök segített, házat vett 1200 forintért Iváncsán, amelyben tantermet és tanítói lakot alakítottak ki. Koller János adonyi apátplébánosnak is volt gondja a filiájára: padokat, asztalt, táblát vett a tanterembe. Iváncsa nemesi közbirtokossága 200 forintot adott s még két kisebb adományból összejött annyi pénz, hogy két hold földet vásárolhattak a tanítónak. 1864-ben érkezett meg az első katolikus tanító, aki rendkívül kevés fizetést kapott: 20 krajcár, 1 véka zab vagy árpa, 1 csirke és fűtésre két öl szalma járt valamennyi tanítványtól. A közbirtokosság aztán 21 forint kölcsönt adott a tanítónak, s egy 1865-ben kelt feljegyzés tudatja, hogy „a római katolikus tanítónak kölcsön adott 21 osztrák forint elengedetttek tekintettel az egyház ifjúságára és tagjainak szegénységére." Ám a tanító így sem bírta sokáig, a kiegyezés évében elment, s az iskolát bezárták.

1863-ban takarékmagtárat létesített a református egyház, amelynek alapja 30 pozsonyi mérő búza volt. Ez a kezdeményezés azonban lassan elhalt, ráadásul — igaz, jóval később — 1887-ben kétszer ki is rabolták a magtárat.

Az ebben az évben megjelent helységnévtár, valamint Zách József statisztikája az első, mindenre kiterjedő adatgyűjtés a polgári korban. A helységnévtár szerint a bicskei járáshoz tartozó Iváncsapusztán 700 lakos élt. Egyházigazgatásilag a római katolikusok a székesfehérvári, az egyesült görögök az eperjesi, a nem egyesült görögök a budai püspökség alá tartoztak. Az ágostai hitvallásúak a dunántúli, a helvétek a dunamelléki egyházkerülethez tartoztak.

A falunak postája nincs (az utolsó posta Adony), pénzügyigazgatásilag a martonvásári adóhivatalhoz, hadkiegészítés ügyében pedig a székesfehérvári parancsnoksághoz tartozott a falu.

Zách József 1863-ban megjelent Fehér-Megye topographiai statisztikája pedig a következő adatokat közli a faluról: Családok száma 194, házak száma 151, lakóinak száma 823, ebből katolikus 274, református 534, zsidó 15, a falu területe 4559 hold, a birtokos családok száma 133, birtoktalan családok száma 61, legnagyobb közbirtok 746 hold, legkisebb közbirtok 236 négyszögöl.

A következő, teljességre törekvő felmérés 1869-ben készült. Iváncsára vonatkozó adatai a következők: össznépesség 852, ebből férfi 424 (251 nőtlen, 165 nős, 8 özvegy), nő 428 (219 hajadon, 173 férjes, 34 özvegy, 2 elvált). Felekezeti megoszlásban: római katolikus 401, evangélikus 1, református 439. Foglalkozás szerint: pap, tanító 3, birtokos 55, éves szolga 82, napszámos 105. Műveltségi szint: olvasni tud 33 férfi, 70 nő, olvasni, írni tud 192 férfi, 100 nő, analfabéta 199 férfi, 258 nő. Házak száma: 157, iskola 1, magánépület 156, ebből kőház 20, vegyes 10, sár- és vertfalú 127. Termőterület összesen 4695 hold, ebből szántó 3173 hold, szőlő 3 hold. Birtokmegoszlás: 25—100 hold 37, 100—1000 hold 6, 1000 holdon felül 1. A földművelésen kívül foglalkozik: csizmadia, kovács, kereskedő, molnár, takács, tanító, községi hivatalnok, gazdatiszt.

1866-ban az ercsi leányegyház azzal a kéréssel fordult Iváncsa anyaegyházához, hogy három pusztát: Alsó-Besnyőt, Kis-Besnyőt (Sinatelepet) és Göböljárást Iváncsa engedje át neki. Az iváncsaiak egyházuk „gyengeségére” hivatkozva csak Kis-Besnyő pusztát engedték át az érésieknek, azt is csak nagy viták után. A dolognak ezzel nem lett vége, mert az érésiek az egyházmegyéhez fellebbezve megkapták a másik két igényelt pusztát is. Ezt pedig az iváncsaiak fellebbezték meg — sikerrel — és a vitatott pusztákból származó jövedelem továbbra is az iváncsai egyházat illette.

A múlt század hetvenes éveinek végén nagyobb összegű adományt kapott az egyházközség. Ekkor elhatározták, hogy a régi, egyszerű imaház helyett egy szép új templomot építenek. „A téглаégetés azonban balul ütött ki, a téglának egy része a rossz időjárás miatt, más része pedig gondatlanság következtében elromlott, hasznavehetetlenné lett, úgy, hogy a templomépítés szép terve dugába dőlt.” — írja kéziratában Nemes Andor. Ám, hogy az építőanyag nem semmisült meg teljesen, az

az akkori egyházgondnok Kenessey Fülöp érdeme, akinek javaslatára a maradék építőanyagot új tanítói lak építésére fordították. A rövidesen felépült, és a már meglévő téglán kívül 1200 forintba került épületben két szoba, egy konyha és egy kamra állt a tanító rendelkezésére. A ház állagában is összehasonlíthatatlanul jobb volt az egy szobából, konyhából és fészerből álló régi tanítói lagnál.

A tanítói lak létesítésének évében (1879) választották szét a lelkészi és a tanítói jövedelmeket. „Iskolai adót” a református gyülekezet minden állami adót fizető tagja köteles volt fizetni, méghozzá az állami adó 5 százalékát. Ebből fedezték a tanító fizetését, az iskola fűtőanyagát és az iskola felszerelésének költségeit is. Hat év alatt olyan jövedelemre tett ezáltal szert a tanító, hogy 1885. január 31-én kimondhatta az egyháztanács az ingyen iskoláztatást. Tandíjmegváltás címén a tanító évi 100 forintot kapott, ami azonban csak feltételesen járt, abban az esetben, ha a kiadásokat az 5 százalékos „iskolai adó” fedezni tudta. Ha nem — ahogy a rendelet fogalmaz — akkor ismét életbe lép a szülők tandíjfizetési kötelezettsége, ami „minden gyermektől egy véka zab, egy csirke és 20 kr.”

Az egyre nehezebb anyagi helyzetbe került katolikus egyház 1882-ben átadta iskoláját — Kolozsváry Miklós tanfelügyelő kikötései mellett — a községnek, és így a katolikusok iskolája néhány évig községi iskolaként működött. Az iskolát csak — jelentős anyagi támogatással — 1888. október 7-én szerezték vissza, amikor leány egyházzá alakultak. (A katolikus egyház önálló lelkészséggé — az új tanítói lakás felépítésével 31 év múlva, 1919 októberében válik.)

A község előjáróinak választásáról két adat maradt fenn. Az 1885— 1887-es évekre az alábbi községi előjáróságot választották meg: bíró: Jankovics Mihály, kisbíró és adószedő: Kovács János, közgyám: Jankovics József, esküdtek: Molnár István, Keresztúri József, Fúzi András, Szalay András, Jakab István, Bartos János. 1888-tól 1890-ig pedig az alábbi előjáróság vezette Iváncsát: bíró: Jakab István, törv. bíró: Jankovits József, pénztárnok: Jankovits Mihály, közgyám: Molnár István, esküdtek: Fúsi András, ifj. Manzinka Mihály, Kleiber Ferenc, Szalay András, Bedy Sándor, Bartos János.

Az 1892. évi vármegyei törvényhatósági bizottsági választásról annyi adat maradt csak fenn, hogy az 1892 március végén Iváncsán volt a 19. választókerület székhelye. Az Iváncsán kívül még Pusztaszabolcsból és Ráckeresztútból álló

választókerület 202 választásra jogosult lakója három törvényhatósági bizottsági tagot választott. (Az 1795 fős Iváncsa 107, az 1050 lakost számláló Pusztaszabolcs 12, míg az 1625 lakosú Ráckeresztúr 83 választója voksolt.)

Ebben az évben említik — bár lehet, hogy korábban hozták létre Iváncsán — a postahivatalt és a postatakarékpénztárt.

A századvég szomorú szenzációja a hatalmával visszaélő előjáróság felfüggesztése volt, ezt két cikkben tárgyalta a megyei lap.

A Fejér megyei Napló 1895-ben „Felfüggesztett előjáróság” címmel arról tudósított, hogy a járási főszolgabíró sorozatos visszaélések miatt állásából felfüggesztette Fehérvári József jegyzőt, Jakab István bírót és Nádas József pénztárnokot. A felháborodott község írásban tiltakozott a vármegye főispánjánál a jegyző visszaélései ellen. Az újságcikk megemlégett néhány esetet a visszaélések közül. A jegyző egyszer például 20 fillér helyett 3 forint 20 fillért szedett be, továbbá ha asszony ment hozzá adót fizetni, minden nála lévő pénzt elszedett. Így könnyen érthető — fűzi tovább gondolatait a cikkíró —, hogy a két évvel ezelőtt szegény emberként Iváncsára került jegyző erre az időre már szép vagyont gyűjtött össze. A visszaéléseket elkövető személyeket hivatalosan vonták felelősségre.

1897-ben a reformátusok és a katolikusok egyaránt mindent elkövettek, hogy a képviselőtestületi választásokon győzelmet szerezve hegemon szerephez jussanak a községben. Vetélkedésük már előre annyira nyilvánvaló volt, hogy az eseménnyel a székesfehérvári sajtó is foglalkozott. A Fejér megyei Napló 1897. február 3-i száma „Képviselőválasztás Iváncsán” címmel tudósított a január 30-i községi képviselőválasztásról.

A cikk szerint a reformátusok és katolikusok összecsapásából a katolikusok kerültek ki győztesen. Az első választást a reformátusok azért semmisítették meg, mert négy katolikus is bekerült a képviselők közé. Az újráválasztást a reformátusok erős korteshadjárata előzte meg, de a választás mégis — a református túlsúly ellenére — a katolikusok győzelmével végződött. A képviselőtestület rendes tagjainak Feidli János rk. tanítót, Marczinó Mihályt, Marczinkó Józsefet, Pervai Józsefet és Epstein Bernátot, póttagjainak Fankovits Györgyöt és Bagocsi Józsefet választották meg. A cikk szerint a 101:83 arányú katolikus győzelem az elkövetkező bíróválasztás kimenetelét is befolyásolhatja.

A bíróválasztás után, 1897. szeptember 27-én kelt „községvizsgálat” pedig a következő adatokat közölte a századvég Iváncsájáról: — a község határterülete: 3660 hold, 755 négyszögöl — lakóinak száma: 1900 fő — a község törzsvagyona: 4500 forint — iskolák száma: 2 (egy katolikus, egy református) — (mindkét) iskolába járó tanulók száma: 360 — kötelees tűzoltóságának 144 tagja van — a vadászati jogot évi 100 forintért bérbe adják — bírója: Jankovics Mihály — jegyzője: Gerő István.

A dualizmus korában kezdtek falun és városban egyre nagyobb teret hódítani a társasélet és a művelődés új színterei, az egyletek.

1897. április 12-én Polgári Kor alakult Iváncsán. Alapszabályának 2. §-ában megfogalmazott „Célja: Az olvasókör tagjainak hasznos könyvek és hírlapok olvasása által szórakozással egybekötött művelődése és a társasélet fejlődése. Ezen cél elérésére anyagi erejéhez képest hírlapokat járat, közhasznú és szórakoztató könyveket beszerez.”

A „politika” először 1899-ben „fedezte fel” az iváncsaiakat, mint választópolgárokat. Egy jelentés szerint a községben 126 választópolgár élt, akik közül a reformátusok egyházuk révén, valamint az egyik bérlő, Ginsberg révén befolyásolhatók és a kormánypárt számára megnyerhetők.

1901-ben a korán jött száraz idő és a ködök miatti rossz termést, 8 1 1902-ből a Gazdasági Népkönyvtár létesítését jegyezték fel.

A századelő agrárszocialista mozgalmi Iváncsán is éreztették hatásukat. A környéken a legnagyobb hatású az Ercsiben megalakult szocialista egylet volt, amit „Petőfi Asztaltársaságnak” neveztek. Bár a hatóság szocialista eszmék terjesztése címén feloszlatta az egyletet, az innen kisugárzó tanokkal, eszmékkel a környező községek, puszták agrárproletárjai, valamint a környéken lakó cselédek is megismerkedtek, aminek hatása lemérhető volt Iváncsán is.

1906-ban minden eddigi méretet felülmúltak a földmunkásmozgalmak. A megyében aratás idejéig 31 községben, városban alakult földmunkás szakegylet, melyek egyike az iváncsai.

A „forró nyarak” után hosszabb ideig nem tudunk a környéken politikai mozgalmakról.

1919-ben, a Tanácsköztársaság létrejötté előtti hetekben megélénkült politikai élet a falvakban is éreztette hatását. Szinte mindenhol rendkívül alacsony volt a közellátás

színvonala és az állandó rekvirálások olyan hangulati körülményeket teremtettek, hogy a helyzetet egyébként sem uraló hatóság több községben, így Iváncsán is nyílt felkeléstől tartott.

Az Országos Propaganda Bizottság Fejér megye 1919. január 20. és február 15. közötti közállapotáról szóló jelentésében olvashatjuk, hogy 22 község, közöttük Iváncsa is szakoktató kiküldését kérte, miután nem ismerték a föld intenzív megmunkálásának módját.

A Tanácsköztársaság kikiáltása után 1919. március 30-án választották meg Iváncsán a tanácsot és a háromtagú direktóriumot, melynek Rákász Márton, Kőszegi Pál és Kihern Pál lettek a tagjai.

A községi direktóriumoknak gondoskodniuk kellett a falu ellátásáról is. Különösen a hús és zsírellátás területén mutatkozott sok probléma, ez is főleg június 30-a után, amikor a hadsereg zsírszükségletének fedezését is elő kellett teremteni. Így adminisztratív úton megállapították a „zsírfelesleget”, amit be kellett volna szolgáltatni. Ám az összegyűjtött mennyiséget sok esetben már a községben kiosztották. Iváncsa a számba vett 9 kg helyett csak ötöt tudott bemutatni, négy kg-t a menekült óvónőknek adtak, „mert hónapok óta már zsír a községünkben nincs” — indokolták lépésüket.

A Tanácsköztársaság idején megindult a termelőszövetkezetek szervezése is. A megyei direktóriumok mellé birtokrendező biztost rendeltek ki, ő látta el utasításokkal a községekben tevékenykedő szövetkezeti szervezőket. Iváncsán, Alsóbesnyőn és Sárosdon dr. Ballá Rudolf volt a szervező. Az ő jelentése alapján rendelte fel táviratilag Budapestre Harmatospuszta, Csillagmajor és Alsóbesnyő bizalmi férfait a Földművelésügyi Népbiztosság, akik az ott megjelent volt nagybirtokosok ellen, főleg azok múltbeli magatartása ellen észrevételt nem tettek, sőt kijelentették, hogy őket szövetkezeti tagoknak és a szocializált gazdaságok vezetőinek elfogadják. E nyilatkozat után az említett puszták, valamint az iváncsai gazdaság vezetésével és a szövetkezeti termelés megszervezésével Elek Ferenc, dr. Elek István és Engel Sándor — volt Fejér megyei nagybirtokosokat és bérlőket — mint termelési biztosokat és „népbiztosi megbízottakat” a helyszínre küldték, felhatalmazva őket arra, hogy szükség esetén karhatalmat is igénybe vehessenek.

Az áprilisi tanácsválasztások során az 1875 lakosú Iváncsa 18 tagú tanácsot választott. A márciusban megválasztott három tagú munkástanács valamennyi tagját beválasztották a 18 tagú tanácsba, sőt ők lettek az új tanács direktóriumának vezetői is. Az április 7-én megválasztott tanácstagok névsora: Kihern Pál, Nagy Ignác, Ott József, Király József, Keller Károly, Szálai József, Németh Pál, Tunyogi János, Farkas Sándor, Varga Ferenc, Kőszegi Pál, Sztalareck Ferenc, Gencsi János, Köröszteri János, Rákász Márton, Farkas István, Varjas Elemér.

A tanács jegyzője Varjas Elemér lett, Köröszteri János pedig az IB. pénztárosa volt.

Az egy nappal később, április 8-án megválasztott direktórium megegyezett a március 30-ival: Rákász, Kihern és Kőszegi lettek ismét a tagjai.

Az adonyi járási tanács tagjai közé Iváncsáról Rákász Márton és Németh Pál került be, míg Rákász Márton földmunkás a Munkás-, Katona- és Földművestanács Intéző Bizottságának is tagja lett.

A községből Álló János, Bartos Szabó István, Csicsák (Cserfalvi) Lajos, Hujber Ferenc, Kárász Ferenc, Kosa Lajos, Kővári (Kuludik) József, Lakatos József, Lehoczki János, Malomsoki Gyula, Marácsi István, Molnár István, Pleszkó József, Szálai Dániel, Szeder Dániel, Szekeres Nándor és Török János hozták a Tanácsköztársaság Vörös Hadserege egyenruháját.

A Tanácsköztársaság után a képviselőtestület tárgyalta a direktórium által eszközölt kiadásokat, majd határozatáról értesítette a megyei Törvényhatósági Bizottságot, amely azt 1921. október 3-i közgyűlésén jóváhagyta. Eszerint az 1110 korona földmérési napszám „a földet élvezőktől beszédendő”; az intéző bizottság elnöke 4925,50 koronát fordított utca csináltatására, ezt az 1919. évre esedékes és kivetendő közmunka megváltásból kellett rendezni. Napidíjakra 12 957,50 koronát fordítottak, ebből 9533 koronát az Adonyi Takarékpénztártól vettek fel. A képviselőtestület határozata szerint, ha ezen összeg megtérítését a községtől kérnék, „a volt tanácstagok felelősségét” mondják ki. A község számára szállított szén árát abból a 7000 koronából kell fedezni, ami megmaradt az intéző bizottság által eladott sertések és „egyéb dolgok” árából. Ha még valami marad a pénzből, az természetesen a község pénztárába kerül.

A község képviselőtestülete 1918 és 1922 között — a kor szokásának megfelelően — anyagi erejéhez mérten több, eltérő összegű pénzádományt szavazott meg, amit jóváhagyásra felterjesztett a megyei Törvényhatósági Bizottsághoz. A Bizottság ezt minden esetben jóváhagyta.

Ám a Bizottság egy kifizetést — mindenekeelőtt presztízsből — helytelenített. Amikor ugyanis 1920-ban az iváncsai képviselőtestület 2000 korona segélyt utalt ki a Nemzeti Hadsereg támogatására, a vármegye törvényhatósági bizottsága jóváhagyta a kifizetést, de arra is figyelmeztette a községet, hogy a Nemzeti Hadseregnek további kifizetéseket ne tervezzenek, mert ezt úgysem hagyják jóvá.

1921. március 31-én a székesfehérvári katonai körlet parancsnokságának jelentésében a következőket olvashatjuk: „Az iváncsai (Fejér megye) jegyző kincstári lovakat sajátkezűleg kiállított marhalevelek alapján értékesített. — Fegyelmi vizsgálat ellene megindított.

Miután ezen szabálytalanságok az anyagiak megszerzése céljából követték el, arra engednek következtetni, hogy e közigazgatási hatóságok anyagilag nem függetlenek.”